ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

«Мұхтар Әуезов және әлем әдебиеті»

атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ

Алматы, 27-28 қыркүйек, 2016 жыл

МАЗМҰНЫ

І-СЕКЦИЯ. М.ӘУЕЗОВ ЖӘНЕ ӘЛЕМ ӘДЕБИЕТІ

Әбдиманұлы Ө. М. Әуезов және қазақ әдебиеті оқулықтары ... 3

Жақып Б. Мұхтар Әуезов көсемсөзіндегі ұлт мәселелері ... 5

Мәдібай Қ. Ортаймас қазына ... 10

Ісімақова А. М.О.Әуезов прозасы: концепт және дискурс ... 16

Жеменей И. Мұхтар және дәуір ... 19

Орозобекова Ж. Прикосновение к истокам ... 22

Бисенғали З-Ғ. М.Әуезов және 1916 жыл ... 24

Таңжарықова А. М.О.Әуезов шығармаларындағы этно-фольклорлық сарындар ... 35

Бұлдыбай А. «Манас» жырын зерттеудегі М. Әуезовтың тарихи-теориялық ұстанымдарын оқыту ... 37

Көпбаева М. Ұлы мұрат жолындағы суреткер үндестігі ... 48

Қазбек Г. Аудармматанушы М.Әуезов ... 50

Әбдіқұлова Р. М. Әуезов шешендік сөздер хақында ... 53

Қалқабаева С. Дара тұлға жайындағы толғаулар ... 54

Тоқшылықова Г. Кобо Абэнің «Бөтен бет», «Құм құрсауындағы әйел» романдарындағы интертекстуалдылық элементтер, олардың байланысы мен қызметі ... 57

Салықбаева Ә., Бертаева К. Мұхтар Әуезов – ұлтымыздың ұлы мақтанышы ... 61

ІІ-СЕКЦИЯ. М.ӘУЕЗОВ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН ЖӘНЕ ФИЛОЛОГИЯ ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕСІ

Темирболат А. Проблемно-ориентированный подход в преподавании литературоведческих дисциплин ... 64

Болатова Г. Проблемы обучения студентов анализу поэтики художественного текста ... 67

Сейітжанов З., Оспанова А. Ақтан мен Ақбала айтысын оқыту ... 71

Абдулина А. Методика преподавания фольклора в полиязычной группе ... 73

Мұсалы Л. М.Әуезовтің «Абай жолы» роман-эпопеясындағы символ-бернелер және оқыту мәселесі ... 75

Дәрібайұлы С., Керімбекова Б. Қазақ әдебиеті сабағындағы шығармашылық жаттығулардың маңызы ... 77

Солтанаева Е. Қ.Ысқақов шығармалары негізінде көркем пейзаж функцияларын оқыту ... 80

Асқарова А. Технология және әдебиет сабағын оқыту әдіс-тәсілдері ... 82

Шортанбаев Ш., Салықбаева Ә. М.Әуезовтің өмірі мен шығармашылығын оқытуда ақпараттық технологияларды қолданудың ерекшеліктері ... 85

Куркебаев К., Карбозов Е. Тілдіоқытудағы қатысымдық тәсілдердің әлеуеті ... 89

Аширова А., Абдрахманова Ж. Студенттердің іскерлік қарым-қатынас тілін модульдік технология арқылы оқытудың лингвистикалық негіздері ... 92

Елюбаева Г. Мұхтар Әуезов шығармаларын оқыту тәжірибемнен ... 93

Имаханбет Р. Ахмет Байтұрсынұлының «Оқу Құралы: қазақша алифба», «Әліб-бій: жаңа құрал» атты оқулықтарының зерттелуі мен зерделенуі ... 94

Жапаркулова К. Қадыр ақын өлеңдеріндегі адамгершілік мәселесі ... 100

Таңжарықова А. Бейбіт Сарыбайдың «Біздің заманның Шығайбайлары» атты әңгімесіндегі сараңдық мәселесі ... 103

Асқарова Г. Ғ.Мүсірепов туындыларындағы аналар бейнесін сыни тұрғыдан оқыту ... 106

Базарбайқызы Г. Заман шындығын бейнелеген туындылардағы шолақ белсенділер образы ... 108

ІІІ-СЕКЦИЯ ЖАС ҒАЛЫМДАР МІНБЕРІ

Дәлелбекқызы А. Қ.Жұмаділовтің "Дарабоз" роман-дилогиясындағы ұлттық салт-дәстүрлердің көркемдік жүйесі ... 114

Базарбаева М. Билингв-жазушылардың шығармаларындағы әлемнің тілдік бейнесі ... 117

Мұхтар Л. Концепт детства в мировой гуманитарной науке ... 120

Ержанов А. Қалқаман сарин шығармашылығындағы діни тәрбие ... 124

Мұратәлиева Д. М. Әуезовтің «Қорғансыздың күні» және Р. Мұқанованың «Аида» әңгімесіндегі психологизм мәселесі ... 128

Ділдебаева Ж.Ш. Ахмет Байтұрсынұлының «Әдебиет танытқыш» оқулығының зерттелуі ... 131

Рапашева Е. Мұхтар Әуезов шығармаларындағы күнә, кінә жазық концептілері ... 133

Сенгирбай Г. 1916 жылғы ұлт-азаттық көтерілістің ақындар шығармашылығына тигізген ықпалы ... 137

Сағдатхан Ж. «Таңғажайып дүние» ғұмырнамалық романы жайлы сүбелі ойлар ... 140

Нүсіпәліқызы А. Ұ.Есдәулеттің саяси лирикалары ... 142

Тәңірбергенова А. Б.Нұржекеевтің жазушылық шеберханасы және «Бір өкініш, бір үміт» романы ... 147

Еркінгүл Молотқызы Солтанаева
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дің доцент м.а.,
филология ғылымдарының кандидаты

Қ.ЫСҚАҚОВ ШЫҒАРМАЛАРЫ НЕГІЗІНДЕ КӨРКЕМ ПЕЙЗАЖ ФУНКЦИЯЛАРЫН ОҚЫТУ

Қамшының сабындай келте ғұмырда күллі әлем бір өзіне қарап тұрғандай шексіз жауапкершіліктің қойтасын арқалап жүрген жанның бірі – жазушы. Жазушының жауапкершілігінің бір ұшығы қарапайым адамдар қарағанмен көре бермейтін дүниенің құбылыстарына айрықша назар аударып, әрбір сирек әсерді өзінше, тек өзінше пайымдауында болса керек.

Әрине, әдебиет деген көркем әлемге апарар әрбір жол – соны соқпақ. Әр жазушы өз стилінің ерекшелігіне қарай көркем мәтін элементтерін ұйымдастырады. Табиғат телімдерін шығарма философиясымен, оның көркемдік-идеялық астарымен байланыстырып шығармашылықтың шыңы көтерілгендер де бар.

Әдебиет есігін «Қоңыр күз еді» атты ақжауын жырымен қаққан Қалихан Ысқақовтың осы қатарға қойсақ, қателеспеспіз. Қ.Ысқақов шеберханасынан шыққан пейзаж көркем бүтіндіктің ортақ заңдылықтарына бағынып қана қоймай, түрлі көркемдік қызметке жұмсалады.

Шығармаларының бірде бірсуінде ескерусіз қалмайтын жазушының жан жолдасы, сыршыл досы – «кіршіксіз айы» бар. Ол «ай шекеге шыққан» сәттен **«тайга ішіндегі елу шақты үйлі шағын ауылға жарық беріп тұрған кеңсе маңындағы лүкілдек дизель күрк-күрк жөтеліп барып, біржола өшеді де, ай сәулесімен таласа алмағандай баған басындағы лампалар бір сәтте жалп етіп жоқ болады»** – ал мұнан кейін **«манаураған ақселеу дүние, ақшағырмақ аспан»** туады [1, 88].

Жай ғана мақпал түннің суреті деп ойлай қоймайсың мұны. Жалғасын күтер сабақтас секілді, әлдененің боларын аңғартады. Бұл пейзажды – оқиғаның бастауы, **әлқиссасы** десе де болады. Яғни пейзаж сюжеттің экспозициялық қызметін мүмтіксіз атқарып тұр.

«Дастарқанның үстінде көп жапырақтың көлеңкесі жыбыр-жыбыр билеп тұр, құрт-ірімшіктің қоқымын теріп, өтіп бара жатқан дәу қоңыздар секілді...». «Ағаш жапырақтары бұтақ арасынан орын жетпегендей бірін-бірі түрткілеп түсіріп жатыр...» «Ай ағаш жапырақтарының арасынан сүзіліп шықты...» [2, 95].

Ғажайып, жанды сурет. Жандылығы Ай бейнесінің сәт сайынғы өзгерісін дәл бейнелейтін етістіктерінде ғана емес, шығармада табиғаттың өзі бір кейіпкер ретінде көрініс беруінде.

Жарды **лық-лық** сабаған толқыннан да, сынық терезені **сылқ-сылқ** қаққан желден де, көкірегі қарс айырылғандай **аһылап-үһілеген** орманнан да табиғаттың өз әуені естіледі. Еліктеуіш сөздер соншалық орынды поэтикалық қызмет атқарып мәтінді сыңғырлатып, жан бітіріп жібереді.

«Жыбырлаған шұбар шымылдық құр сүлдері қалған көмескі айдың бетін жабады. Меңсіз далаға бұлдыр сағым шашқан майда нұрдан түнгі мылқау дүние сүзгіден өткен уыздай қуқыл сарғыш реңге мелдектеп тұрады». Сөйтіп, пейзаж оқиғаға фон болып қана қоймайды. Ол бәрінен де «тамағым сау, қол-аяғым бүтін, әскер алмаған, мен мылқау» – деп толғанған кейіпкердің есіл жүрегенің нала мұңын күшейтетін драмалық құралдың қызметін атқарады.

«Күн желемік, тыста ақ жауын бүркіп тұр. Су тасығандай тау іші арыл-гүріл, орман көкірегі қарс айрылғандай аһылеп-үһілеп қалады» [1, 152].

Байқампаз жан «аһылеген» орманды емес, арманы алдап, үміті үзілген бала жүректің күрсінісін естиді. Мұнда пейзаж кейіпкердің ішкі жан-дүниесінің қатпарлы да терең иірімдерін сезінуге мүмкіндік беретін таза психологиялық функцияны атқарады.

«Маймұрын толарсақтан саз кешіп өте шықты жанымыздан. Оның керзі етігінің шалп-шалп еткен дыбысы көпке дейін құлағымнан кетпей-ақ қойғаны». «Шалп-шалп» деген жалғыз ауыз еліктеуіш сөз кейіпкерге жағымсыз мінез теліп, оқыған адамға жиіркеніш тудырады. Кейде пейзаж кейіпкер мінезін жанамалай суретеуге де көмегін тигізеді.

Қ.Ысқақов шығармашылығы дегенде ең алдымен Алтай тауының бейнесі көз алдыңа елестейді. Алтай тауын мекендеген халықтың тұрмыс-тіршілігі, тағдыр-тауқыметі осы мекенмен ажырамас бірлікте суреттеледі. Жазушы Алтайдың түрлі жыл мезгілдеріндегі, күн райындағы құбылысының суретін кестелі сөзбен салып кетті. «Біздің Алтай бауырына көктем кешігіп келеді. Сарғайтып барып, сағынтып барып, бір-ақ келеді. Ызғар табын күрт сындырып, тіршіліктің буын-буынын босатып, балқытып әкетер шуағы бар. Ит тұмсығы өтпейтін бытқыл орманы көп қарт Алтайдың аламыш-аламыш басы әлемнің көгілдір жаһанына үрке қарап, паңдана қалатын шағы болады. Бұл осы көктем әлеті. Алтайдың қызығар шағы да, қызықтар шағы да осы кез...» [2, 37] – дейді көктемгі Алтай турасында. Мынау жазғы Алтай: «Алтайдың